Голові разової спеціалізованої
вченої ради PhD 17304
Хмельницького національного університету
д.е.н., професору Інні ЧАЙКОВСЬКІЙ

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата економічних наук, доцента, доцента кафедри економічної теорії, підприємництва та торгівлі Хмельницького національного університету **Танасієнко Наталії Петрівни**
на дисертаційну роботу **Вінскевича Олександра Олексійовича**
на тему: **«Економічна безпека підприємницької діяльності в умовах системної кризи»**, подану до разової спеціалізованої вченої ради Хмельницького національного університету на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 07 – Управління та адміністрування за спеціальністю 076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з напрямами науково дослідних робіт

Сучасне середовище функціонування підприємницьких структур в Україні характеризується посиленням невизначеності та впливом комплексу взаємопов'язаних кризових чинників. Тривалі воєнні дії, макроекономічна нестабільність, інфляційні й валютні коливання, порушення логістичних зв'язків, обмеженість ресурсного забезпечення та зміни інвестиційного середовища істотно ускладнюють умови господарювання. Взаємозалежність зазначених чинників і здатність посилювати негативний вплив один одного зумовлюють системний характер кризових явищ та актуалізують необхідність удосконалення підходів до забезпечення економічної безпеки підприємств.

За таких умов оцінювання економічної безпеки на основі окремих показників або визначення досягнутого рівня захищеності не завжди дає змогу об'єктивно встановити спроможність підприємства протидіяти актуальним загрозам, адже вплив однакових зовнішніх ризиків може мати різні наслідки залежно від фінансового стану суб'єкта господарювання, його виробничих можливостей, кадрового та інтелектуального потенціалу, рівня інформаційно-цифрового забезпечення й організаційної спроможності. У зв'язку з цим важливого значення набуває вдосконалення методичного інструментарію, який

дає змогу визначати відповідність внутрішніх можливостей підприємства вимогам актуального ризикового середовища, виявляти наявні невідповідності та встановлювати пріоритети щодо їх подолання.

Актуальність зазначеної проблематики посилюється стосовно підприємств аграрного сектору, діяльність яких залежить від широкого спектра виробничих, фінансових, ресурсних, кадрових і логістичних чинників, а в умовах воєнного стану додатково ускладнюється впливом безпекових загроз та порушенням усталених умов господарювання, що зумовлює потребу в урахуванні галузевої специфіки під час оцінювання економічної безпеки та формування відповідних механізмів її забезпечення.

З огляду на викладене, дисертаційна робота Вінскевича Олександра Олексійовича «Економічна безпека підприємницької діяльності в умовах системної кризи» є актуальною, оскільки спрямована на вирішення важливого наукового завдання щодо розвитку теоретико-методичних засад оцінювання та забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності в умовах системної кризи.

Актуальність теми додатково підтверджується зв’язком дослідження з планом науково-дослідних робіт Хмельницького національного університету. Результати дослідження Вінскевича Олександра Олексійовича знайшли відображення при виконанні науково-дослідних тем «Формування стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства» (ДР № 0125U003350), у межах якої автором розроблено науково-методичний підхід до динамічного оцінювання відповідності системи економічної безпеки підприємства вимогам зовнішнього ризикового середовища, що передбачає багаторівневе оцінювання ризиків, формування профілів необхідної та фактичної готовності її функціональних складових, виявлення структурних розривів між ними та визначення пріоритетності управлінського втручання; «Стратегізація управління потенціалом підприємницьких структур у післявоєнній відбудові економіки України на засадах інноваційності» (ДР № 125U003292), у межах якої автором обґрунтовано науково-методичні засади формування диференційованих управлінських рішень щодо зміцнення внутрішніх спроможностей підприємницьких структур в умовах системної кризи.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та науковими публікаціями Вінскевича Олександра Олексійовича дає підстави стверджувати, що сформульовані автором наукові положення, висновки та рекомендації є достатньо обґрунтованими, логічно взаємопов'язаними та характеризуються належним рівнем наукової аргументації.

Дисертаційна робота має чітку, логічно вибудувану структуру, яка відповідає поставленій меті та визначеним завданням дослідження. Послідовність викладу матеріалу забезпечує логічний перехід від розгляду теоретичних засад економічної безпеки підприємницької діяльності в умовах системної кризи до формування методичного інструментарію її оцінювання та розроблення практичних рекомендацій щодо зміцнення функціональних складових системи економічної безпеки підприємств. Особливої уваги заслуговує запропонований автором підхід, що ґрунтується на багаторівневому оцінюванні зовнішнього ризикового середовища, формуванні профілів необхідної та фактичної готовності системи економічної безпеки підприємства, визначенні структурних розривів між ними та обґрунтуванні пріоритетів управлінського втручання.

Обґрунтованість отриманих результатів забезпечується ґрунтовною теоретичною базою дослідження, сформованою на основі опрацювання значного масиву вітчизняних і зарубіжних наукових джерел з проблематики економічної безпеки підприємницької діяльності, управління ризиками, антикризового менеджменту, стійкості та резилієнтності суб'єктів господарювання. Автором використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема системний і порівняльний аналіз, методи статистичного та експертного оцінювання, інтегральний метод, методи аналізу структурних розривів, графічні й табличні методи. Їх комплексне застосування дало змогу дослідити трансформацію ризикового середовища на різних рівнях економічної системи, оцінити фактичну готовність функціональних складових економічної безпеки підприємств, зіставити її з необхідним рівнем готовності та визначити напрями першочергового управлінського впливу.

Важливим підтвердженням обґрунтованості та достовірності наукових положень є практична апробація запропонованого методичного підходу на матеріалах підприємств аграрного сектору, зокрема ПП «Аграрна компанія 2004», ТОВ «Енселко Агро» та ТОВ «Агрофірма Трипілля». Використання

фактичних даних діяльності зазначених підприємств дало змогу перевірити можливості застосування розробленого інструментарію для оцінювання відповідності системи економічної безпеки характеру й інтенсивності зовнішніх ризиків та обґрунтування диференційованих управлінських рішень.

Загалом наукові положення, висновки та рекомендації дисертації характеризуються внутрішньою узгодженістю, належним теоретичним і методичним обґрунтуванням, підтверджуються результатами практичної апробації та науковими публікаціями автора, що дає підстави позитивно оцінити ступінь їх достовірності й обґрунтованості.

Зміст дисертаційної роботи

Робота надана в рукопису. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Обсяг основного тексту дисертації становить 224 сторінки. Робота містить 93 таблиці, 54 рисунки, анотацію, список використаних джерел із 176 найменувань.

Зміст дисертаційної роботи є комплексним і відображає послідовне розкриття проблематики дослідження. Структура роботи охоплює теоретичні, аналітичні та прикладні аспекти досліджуваної проблеми, що забезпечує всебічне обґрунтування авторських положень і висновків. Робота написана в науковому стилі, належно ілюстрована рисунками, таблицями та графіками, що сприяє кращому сприйняттю й аргументації отриманих результатів.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, чітко сформульовано мету і завдання, визначено об’єкт, предмет, наукову новизну та практичне значення дослідження, а також наведено відомості про апробацію та впровадження його результатів.

У першому розділі «Теоретичні основи економічної безпеки підприємницької діяльності в умовах системної кризи» систематизовано підходи до трактування кризи, системної кризи та економічної безпеки, запропоновано авторське визначення економічної безпеки підприємництва в умовах системної кризи, класифіковано загрози за макро-, мезо-, мікро- та нанорівнями, узагальнено методичні підходи до оцінювання економічної безпеки з визначенням їх переваг та обмежень в умовах системної кризи.

У другому розділі «Аналіз ризикового середовища та сучасного стану економічної безпеки підприємницької діяльності в умовах системної кризи» проаналізовано трансформацію макроекономічного (воєнні, економічні, інфляційні, зовнішньоторговельні, інвестиційні, валютно-фінансові ризики) та

галузевого (виробничі, цінові, фінансові, структурно-економічні, інвестиційні ризики) ризикового середовища у 2018-2025 рр. за базовою, пандемічною та воєнною фазами, побудовано карти фазової трансформації ризиків, здійснено діагностику фінансового стану трьох аграрних підприємств і виявлено спільну для них вразливість – поєднання високої поточної ліквідності з низькою абсолютною ліквідністю.

У третьому розділі «Методичний підхід до динамічного оцінювання відповідності системи економічної безпеки підприємства ризиковому середовищу в умовах системної кризи» розроблено чотириетапний методичний підхід до динамічного оцінювання відповідності системи економічної безпеки підприємства ризиковому середовищу та апробовано його на трьох підприємствах. Сформовано профілі необхідної та фактичної готовності системи економічної безпеки підприємства, здійснено оцінювання їх відповідності та обґрунтовано управлінські рекомендації.

Висновки і рекомендації логічно ґрунтуються на виконаних дослідженнях і підтверджуються довідками про впровадження результатів дисертаційної роботи.

Наукова новизна отриманих результатів

Основні наукові результати дисертаційної роботи Вінскевича Олександра Олексійовича, що виносяться на захист, сформульовані достатньо чітко, належним чином аргументовані та відображають комплексний підхід автора до розв'язання поставленого наукового завдання.

Представлені теоретичні положення, методичні розробки та практичні рекомендації є взаємопов'язаними, характеризуються високим рівнем наукової обґрунтованості, внутрішньою логічною узгодженістю та прикладною спрямованістю. Отримані результати мають теоретичну цінність, розширюють наукові засади гнучкого управління підприємницькими структурами та створюють підґрунтя для вдосконалення управлінських рішень в умовах воєнного та повоєнного середовища.

До найбільш вагомих результатів, що характеризують наукову новизну дисертаційної роботи, слід віднести:

1. Удосконалення науково-методичного підходу до оцінювання економічної безпеки підприємства в умовах системної кризи. Наукова цінність одержаного результату полягає у запровадженні динамічного оцінювання відповідності фактичної готовності функціональних складових системи економічної безпеки

вимогам зовнішнього ризикового середовища шляхом зіставлення відповідних профілів, виявлення структурних розривів, резервів і дефіцитів готовності, що створює підґрунтя для визначення пріоритетних управлінських рішень.

2. Удосконалення методичного інструментарію динамічного оцінювання зовнішнього ринкового середовища підприємницької діяльності. Наукова цінність результату полягає у врахуванні взаємопов'язаних ризиків макро- та мезорівнів і зміні їх пріоритетності залежно від фази системної кризи шляхом застосування фазово-динамічних вагових коефіцієнтів, визначених за правилом Фішберна. Це дає змогу формувати динамічний профіль зовнішнього ризикового середовища та визначати актуальні вимоги до системи економічної безпеки підприємства.

3. Удосконалення науково-методичного підходу до формування профілю необхідної готовності системи економічної безпеки підприємства. Його наукова цінність полягає у поєднанні ризикозумовленого рівня вимог із мінімально допустимим базовим рівнем готовності, що забезпечує диференціацію необхідної готовності функціональних складових відповідно до інтенсивності зовнішніх загроз і водночас підтримує їх базову функціональну спроможність в умовах системної кризи.

4. Удосконалення методичного інструментарію оцінювання відповідності фактичної та необхідної готовності системи економічної безпеки підприємства. Наукова цінність результату полягає у поєднанні оцінювання структурних розривів за окремими функціональними складовими з їх диференціацією за класами відповідності та пріоритетністю управлінського втручання, а також інтегральним узагальненням рівня готовності, що дає змогу виявляти структурні диспропорції, дефіцити й резерви окремих складових системи економічної безпеки без втрати інформації під час узагальнення результатів оцінювання.

5. Набули подальшого розвитку наукові положення щодо структуризації системи економічної безпеки підприємства в умовах системної кризи. Наукова цінність яких полягає у розширенні її функціональної структури шляхом виокремлення фінансової, виробничо-технологічної, кадрово-інтелектуальної, інвестиційно-інноваційної, інформаційно-цифрової, логістично-ресурсної та організаційно-резилієнтної складових, а також визначенні їх диференційованої чутливості до ризиків макро- та мезорівнів, що дає змогу враховувати специфіку системної кризи та узгоджувати функціональні характеристики економічної безпеки з параметрами зовнішнього ризикового середовища.

6. Набули подальшого розвитку науково-методичні засади формування управлінських рішень щодо забезпечення економічної безпеки підприємства. Наукова цінність одержаного результату полягає у встановленні взаємозв'язку між величиною та спрямованістю розривів фактичної і необхідної готовності, класом відповідності, пріоритетністю управлінського втручання та диференційованими напрямами управлінського впливу на мікро- і наноріднях, що забезпечує адресне спрямування управлінських рішень на усунення найбільш значущих дефіцитів готовності, посилення проблемних функціональних складових і підтримання наявних резервів системи економічної безпеки.

Теоретичне і практичне значення результатів дисертації

Викладені в дисертаційній роботі наукові положення мають належний рівень теоретичного обґрунтування та практичної спрямованості і створюють підґрунтя для подальшого розвитку теорії та методології забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності. Отримані результати поглиблюють сучасні наукові уявлення про оцінювання відповідності системи економічної безпеки підприємства вимогам зовнішнього ризикового середовища, виявлення структурних розривів між необхідною та фактичною готовністю її функціональних складових, а також обґрунтування диференційованих управлінських рішень щодо усунення дефіцитів готовності та підтримання наявних резервів в умовах системної кризи.

Найбільшу теоретичну цінність мають отримані в процесі дослідження такі наукові результати: удосконалення науково-методичного підходу до оцінювання економічної безпеки підприємства в умовах системної кризи; удосконалення методичного інструментарію оцінювання зовнішнього ризикового середовища підприємницької діяльності; удосконалення науково-методичного підходу до формування профілю необхідної готовності системи економічної безпеки підприємства; подальший розвиток науково-методичних засад формування управлінських рішень щодо забезпечення економічної безпеки підприємства.

До результатів, які мають найбільшу практичну цінність, доцільно віднести: розроблення методичного підходу до динамічного оцінювання відповідності системи економічної безпеки підприємства вимогам зовнішнього ризикового середовища; формування інструментарію багаторівневого оцінювання зовнішнього ризикового середовища підприємницької діяльності; розроблення інструментарію діагностування структурних розривів між

фактичною та необхідною готовністю функціональних складових системи економічної безпеки; апробацію запропонованих методичних розробок на підприємствах аграрного сектору.

Сформовані теоретичні висновки, науково-практичні рекомендації та інші прикладні результати дослідження, які представлені у дисертаційній роботі, використовуються у практичній діяльності: ТОВ «Енселко Агро» (довідка про впровадження № 172/5 від 08.09.2026 р.); ТДВ «Городоцьке» (довідка про впровадження № 193 від 01.10.2026 р.), що підтверджує їх прикладну значимість та перспективи впровадження отриманих результатів у роботі підприємств.

Результати дослідження впроваджено у навчальний процес Хмельницького національного університету при викладанні дисциплін «Підприємництво», «Економічна безпека підприємства», «Антикризове управління», «Стратегічне управління» та «Управління ризиками» (довідка № 035/81 від 28.09.2026 р.).

Повнота викладення наукових і практичних результатів дисертації в опублікованих роботах

За темою дисертації опубліковано 11 наукових праць, загальним обсягом 5,99 друк. арк., з яких особисто автору належить 3,51 друк. арк., у тому числі: 5 статей у наукових фахових виданнях України, загальним обсягом 3,98 друк. арк., з яких особисто автору належить 2,15 друк. арк.; 1 стаття в зарубіжному науковому періодичному виданні обсягом 1,01 друк. арк., (особисто автору належить 0,70 друк. арк.); 5 наукових публікацій, що додатково відображають результати дослідження загальним обсягом 1,00 друк. арк. (особисто автору належить 0,66 друк. арк.).

Основні положення дисертації доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях і форумах у 2024-2026 рр. (м. Київ, м. Хмельницький, м. Цюрих, Швейцарія). У працях, опублікованих у співавторстві, використано лише положення, що становлять особистий доробок здобувача.

Опубліковані наукові праці повною мірою відображають зміст дисертаційної роботи. Аналіз публікацій автора дозволяє зробити висновок про повноту викладу основних наукових положень його дисертаційної роботи у науковій літературі. Кількість публікацій є достатньою для висвітлення результатів дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії відповідно до вимог.

Відповідність тексту дисертації вимогам академічної доброчесності

Аналіз тексту дисертації, а також публікації здобувача свідчать про відсутність ознак порушення автором вимог академічної доброчесності. Зокрема, дисертаційна робота містить посилання на джерела інформації у випадку використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; відповідає нормам законодавства про авторське право і суміжні права; відображає прагнення автора надати достовірну інформацію про результати власної наукової діяльності, використані методики досліджень та інформаційні ресурси.

Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації

Порівняльний аналіз анотації та основних положень дисертації Вінскевича Олександра Олексійовича засвідчує їх повну відповідність. Анотація не містить інформації, яка б була відсутня у тексті дисертаційної роботи. Дисертація та оприлюднена анотація оформлені відповідно до вимог, встановлених МОН України.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

У цілому позитивно оцінюючи наукові результати, отримані в дисертаційному дослідженні та їх практичне значення, слід відзначити окремі дискусійні моменти та висловити деякі зауваження стосовно роботи Вінскевича Олександра Олексійовича:

1. В роботі відслідковується непослідовне трактування нанорівня.

У різних частинах дисертаційного дослідження зміст нанорівня визначається по-різному. У підрозділі 1.1 його пов’язано з компетентностями та поведінкою персоналу (с. 63), на рис. 1.6 (с. 81) – з індивідуальним, поведінковим і цифровим суб’єктом та особистою фінансовою безпекою, а на рис. 1.10 (с. 86) – з громадянською відповідальністю, волонтерством і податковою культурою підприємця. Водночас у розділі 3 нанорівень окремо не оцінюється, а фактично використовується лише для конкретизації управлінських рекомендацій (с. 201). На нашу думку, доцільно чіткіше визначити зміст і межі нанорівня та забезпечити єдність його трактування в усіх розділах роботи.

2. Потребує уточнення періодизація системної кризи. По-перше, етапи 6 «Системне поглиблення (2022 р.)» і 7 «Адаптаційно-трансформаційний етап (2022–2025 рр.)», наведені на рис. 1.3 (с. 47-48), хронологічно накладаються, що

потребує додаткового пояснення. По-друге, віднесення всього періоду 1991-2025 рр. до системної кризи дещо розмиває зміст цієї категорії, яку автор пов’язує із синергією деструктивних чинників і глибокими структурними трансформаціями. Доцільно чіткіше розмежувати власне системну кризу та тривалу трансформаційну нестабільність. По-третє, в емпіричній частині використано іншу, трифазну періодизацію (с. 48), у якій 2018-2019 рр. визначено як «базову (передпандемічну)» фазу, хоча на рис. 1.3 цей період включено до етапу «Соціально-інституційна криза (2014-2019 рр.)». Вважаємо, що автору варто пояснити логіку співвідношення цих двох періодизацій та чіткіше обґрунтувати критерії виокремлення відповідних етапів.

3. Підрозділ 1.3 потребує посилення орієнтації на об’єкт дослідження. Значну частину підрозділу 1.3 присвячено викладу методик оцінювання національної та регіональної економічної безпеки, зокрема формул 1.2-1.14 і табл. 1.21, хоча безпосереднім об’єктом дослідження є економічна безпека на рівні підприємства. При цьому наведені моделі переважно описуються, але недостатньо піддаються критичному зіставленню з позицій їхньої придатності для підприємницьких структур. Водночас аналітичне узагальнення, представлене в табл. 1.22, є змістовним і могло б відігравати значно більшу роль. Доцільно було б скоротити опис методик інших авторів, посилити їх критичний аналіз та побудувати підрозділ навколо порівняння підходів і обґрунтування тих інструментів, які безпосередньо відповідають об’єкту дослідження.

4. Потребує обґрунтування вибір Global Peace Index як індикатора воєнного ризику.

У підрозділі 2.1 цей індекс використано для характеристики воєнного ризику, однак його динаміка не дає адекватного відображення воєнного шоку. Зокрема, у табл. 2.2 значення GPI у 2022 р. становить 2,971 проти 3,113 у 2018 р., тобто рік початку повномасштабної війни за цим показником характеризується нижчим значенням ризику, ніж 2018 р., що свідчить про обмежену придатність такого індикатора для оперативної оцінки саме воєнного шоку та потребує пояснення з боку автора.

5. Діагностика підприємств має певні змістові та часові обмеження.

У підрозділі 2.3 аналіз переважно зосереджено на фінансово-економічних показниках – ліквідності, фінансовій незалежності та прибутковості, без їх зіставлення з галузевими орієнтирами або нормативними значеннями, що ускладнює оцінювання отриманих результатів у порівняльному контексті. Крім того, період дослідження 2021-2025 рр. не охоплює докризовий та пандемічний етапи, що обмежує можливості простеження довгострокової динаміки показників на мікрорівні. Вибірка, сформована лише з трьох підприємств Хмельницької та Рівненської областей – ПП «Аграрна компанія 2004», ТОВ «Енселко Агро» та ТОВ «Агрофірма Трипілля», тому під час інтерпретації результатів і формулювання висновків доцільно чіткіше враховувати обмеженість вибірки та не поширювати отримані результати без належного застереження на ширше коло підприємств і аграрний сектор загалом.

Висловлені зауваження та побажання мають дискусійний і рекомендаційний характер, спрямовані на подальше вдосконалення дослідження. Вони не знижують наукової новизни, теоретичної та практичної цінності отриманих результатів і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Вінскевича Олександра Олексійовича.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Вінскевича Олександра Олексійовича «Економічна безпека підприємницької діяльності в умовах системної кризи» є завершеною самостійно виконаною науковою працею, у якій сформульовано теоретично обґрунтовані положення та практичні рекомендації, що мають значення для розвитку теорії та методології економічної безпеки підприємницької діяльності, удосконалення методичних підходів до оцінювання її стану в умовах системної кризи та формування дієвого інструментарію управління економічною безпекою суб’єктів господарювання з урахуванням динаміки зовнішнього ризикового середовища.

Робота відзначається внутрішньою логікою побудови, змістовною цілісністю та належним рівнем наукової аргументації. Мету дослідження реалізовано, поставлені завдання виконано, а отримані результати мають як наукову, так і практичну цінність. Дисертація засвідчує високий рівень підготовки здобувача та вміння самостійно розв’язувати актуальні наукові завдання.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Вінскевича Олександра Олексійовича «Економічна безпека підприємницької діяльності в умовах системної кризи» відповідає Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2017 року №44 (зі змінами), а її автор Вінскевич Олександр Олексійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Рецензент:
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії,
підприємництва та торгівлі Хмельницького
національного університету Міністерства освіти
і науки України Наталія ТАНАСІЄНКО

Підпис Наталії ТАНАСІЄНКО засвідчую:
Проректор з науково-педагогічної роботи
Хмельницького національного університету Віктор ЛОПАТОВСЬКИЙ